

Стріжкова Алла Володимирівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-4477-7941

ЗУПИНЕННЯ УКРАЇНОЮ ДІЇ ОТТАВСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ: ЯК ЗМЕНШИТИ ПОТЕНЦІЙНУ ЕКОЛОГІЧНУ ШКОДУ?

Наукова робота присвячена аналізу впливу на екосистеми та використання природних ресурсів України зупинення Україною дії Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18 вересня 1997 року. Запропоновано альтернативну протипіхотним мінам систему засобів та заходів, покликану захистити державний кордон, об'єкти критичної інфраструктури, модернізувати інженерні загородження замість мін на ділянках, де це доцільно задля збереження навколишнього природного середовища.

Ключові слова: Оттавська конвенція, використання природних ресурсів, мінування, інноваційні підходи, цифрові технології, протимінна діяльність, екологічна шкода.

Strizhkova Alla

*PhD, Senior Fellow of the Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of National Academy of Legal Sciences
of Ukraine*

ORCID 0000-0002-4477-7941

UKRAINE'S SUSPENSION OF THE OTTAWA CONVENTION: HOW TO REDUCE POTENTIAL ENVIRONMENTAL DAMAGE?

The scientific publication is devoted to the analysis of the impact on ecosystems and the use of natural resources in Ukraine of Ukraine's suspension of the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction of 18 September 1997. An alternative system of measures and measures to anti-personnel mines has been proposed to protect the state border and critical infrastructure facilities, modernise engineering barriers instead of mines in areas where this is appropriate in order to preserve the natural environment.

Keywords: Ottawa Convention, use of natural resources, mining, innovative approaches, digital technologies, mine action, environmental damage.

Найбільшою проблемою 2025 року і для України, і для українських аграріїв залишається ведення бойових дій, що становить загрозу життю і здоров'ю людей, суверенітету і територіальній цілісності України. Другою за важливістю пов'язаною проблемою є мінування територій агресором [9]. Якщо протитанкові, протитранспортні, протигелікоптерні міни (які активуються важкою технікою) використовувалися обома сторонами для зупинки просування ворожої техніки, то протипіхотні міни, пастки різноманітних модифікацій РФ використовує щедро (що значним чином сприяло зупиненню українського контрнаступу 2023), а Україна за відкритими даними не використовувала, що сприяло просуванню ворожої піхоти та захопленню земельних ділянок України, у тому числі сільськогосподарського призначення. Проте, нещодавно Президент України підписав Указ № 441/2025 на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2025 року "Про вихід України з Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18 вересня 1997 року" [1]. Так Україна почала процедуру денонсації так званої Оттавської конвенції. Голосування Верховної Ради України за припинення дії конвенції пройшло позитивно 15 липня 2025 року [5]. Демонстративно, що Україна не першою і навіть не єдина денонсує Оттавську конвенцію: першою про це заявила у квітні

2025 року Латвія, потім Литва, Естонія, Фінляндія і Польща з однією спільною причиною: загроза агресії з боку РФ.

Ключовими юридичними зобов'язаннями за Конвенцією про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення є «ніколи і ні за яких обставин: а) не застосовувати протипіхотні міни; б) не розробляти, не виробляти, не набувати іншим чином, не накопичувати, не зберігати і нікому не передавати, прямо чи опосередковано, протипіхотні міни; с) не допомагати, не заохочувати і не спонукати будь-яким чином будь-кого до проведення діяльності, забороненої для держави-учасниці згідно з цією Конвенцією» [2]; d) знищити всі протипіхотні міни або забезпечити їхнє знищення. При цьому зберігання або передача певної кількості протипіхотних мін з метою розробки методів виявлення мін, розмінування або знищення мін та навчання цим методам дозволені [2]. На виконання цих зобов'язань після ратифікації Конвенції 2005 року до 2020 року Україна знищила три мільйони мін і трохи більше трьох мільйонів ще мало залишитися [4]. Відповідно, це уже наявний у значній кількості максимально ефективний засіб оборони і охорони кордонів, застосування якого не потребує дозволів інших країн і за потреби виробництва Україною явно дешевше за багато інших засобів.

Загальна закономірність раніше демонструвала, що війна підштовхує науково-технічний прогрес робити інноваційні «стрибки» у розвитку, винаходити нові засоби захисту і зброю, але по завершенню війн найбільш небезпечні з них заборонялися або суттєво обмежувалися зусиллями міжнародного гуманітарного права та політичного тиску. Так, ключові власники нової зброї домовлялися про правила її використання, зберігання, ліквідації тощо. Проте, російсько-українська війна показала відсутність сенсу грати за правилами, призначеними для мирного часу, особливо коли агресор використовує усіякі заборонені міжнародним правом засоби, за підтримки і сприяння міжнародних партнерів з авторитарним режимом модифікує їх, знищуючи людські життя, господарство, інфраструктуру, екосистеми. Отже, на

нашу думку, дотримання взятих зобов'язань Оттавської конвенції завідомо ставило Україну у непаритетне становище у порівнянні з агресором.

Як заявило Міністерство закордонних справ України, «враховуючи безумовний пріоритет оборони нашої держави від жорсткої російської агресії, нашої землі від окупації, а людей — від жахливих російських звірств, Україна ухвалила непросте, але необхідне політичне рішення про припинення виконання нерелевантних зобов'язань за Оттавською конвенцією. Переконані, що цей крок є необхідним та відповідним рівню загроз, адже йдеться про виживання та збереження України як суверенної, незалежної та вільної держави» [3].

Справді зараз гостро стоїть питання зупинення ворога, забезпечення державою базової національної безпеки, її напряду екологічної безпеки, які «мають новий зміст і сенс та потребують свого наукового осмислення» у нових реаліях [7, с. 70]. Сучасне нормативно-правове регулювання логічно у порядку пріоритетності ставить національну безпеку і оборону першими відповідно до положень Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». А раціональне природокористування там же відзначено лише п'ятим пріоритетом, бо без наявності своєї безпечної території ні дотримання природоохоронного законодавства, ні використання природних ресурсів у відповідності з законодавством про охорону навколишнього природного середовища неможливо.

Залишається сконцентруватися на заходах, які можуть зменшити потенційну екологічну шкоду. А вона безумовно буде, оскільки збільшення площ замінованих протипіхотними мінами територій може призвести до підривів тварин, пошкодження ландшафтів, забруднення ґрунтів (як мінімум родючого шару, що найбільш важливо для землекористування землями сільськогосподарського призначення), вод, а то й цілих екосистем, наприклад, лісів, оскільки у довкіллі все взаємопов'язано.

Світова практика заради гуманізації, зменшення потенційної шкоди від мін пішла шляхом конструювання сучасних протипіхотних мін із самоліквідаційним механізмом (деякі подібні Україні поставили США), тобто якщо міна не

розривається, то за два тижні в неї сідає батарейка до детонатора [4]. Проте, поперше, уже під час ведення бойових дій саме на фронті надзвичайно небезпечно встановлювати міни під постійним контролем ворожої артилерії та дронів. По-друге, аналіз карт просування військ з 2022 року демонструє, що війська агресора захоплюють території надзвичайно повільно, а тому такого типу міни самоліквідуються швидше, ніж до них дійде ворог. Тому авторка має сумніви у доцільності їх використання саме під час російсько-української війни.

З метою збереження природних ресурсів, біорізноманіття, дотримання природоохоронного законодавства необхідні обмеження застосування у важливих екосистемах. За можливості, якщо це не суперечитиме військовим цілям, не встановлювати міни в: заповідниках і національних парках, міграційних коридорах тварин, лісах і біля водойм. А щоб реалізувати це ефективно при відповідних діях військових необхідно залучення професійних екологів, спеціалістів з екологічної безпеки. Наприклад, їхня консультація буде дуже цінна при створенні карт мінних полів. Докладне картографування і маркування зон дозволяє в майбутньому швидко й точно провести розмінування, що набагато легше і точніше зробити, коли мінування проводить Україна. Це важливо для мінімізації випадкового потрапляння в небезпечні зони тварин і людей.

Найактуальніші зони, які потребують застосування протипіхотних мін – це зони бойових дій, об'єкти критичної інфраструктури та кордон. У зоні бойових дій навряд вдасться організувати використання альтернатив мінам як мінімум до повного зупинення бойових дій. А ось в інших зонах логічно пошукати більш екологічно безпечні превентивні охоронні заходи та засоби. Зараз, поки в Україні діяла Оттавська конвенція, протипіхотні міни заміняли роботою дронів та артилерії [8]. Направду, артилерійські снаряди спричиняють не меншу, а то і більшу через свою чисельність і калібр екологічну шкоду, ніж протипіхотні міни.

За допомогою більш сучасних інноваційних технологій пропоную оновити підвалини побудови системи охорони кордону та інших місць, де саме заміновані інженерні загородження не конче необхідні, але бажані (тобто, де загроза

наступу піхоти лише потенційна). Використання альтернатив, здатних краще забезпечити екологічну безпеку та зберегти біорізноманіття, бажано почати впроваджувати уже зараз протягом 6 місяців з дати повідомлення ООН про зупинення дії Оттавської конвенції, після чого офіційно Україна почне мінування територій. Пропонується оновити систему спостережень та реагувань на загрози на небезпечних ділянках установкою спеціальних звукових/теплових/рухових сенсорів, електронних бар'єрів, колючого дроту, об'єднаних за принципом Інтернету речей. Така система обов'язково повинна бути з людським контролем оператора чи іншого спеціаліста, щоб можна було максимально коректно проаналізувати дані сенсорів чи маячків, при виявленні загроз можна було швидко відправити рій спеціалізованих дронів (якщо можливо – із штучним інтелектом), з метою дорозвідки або знищення небезпеки. У разі нестачі чи нездатності дронів виконати завдання якісно необхідно вже буде відправляти загін силовиків/прикордонників/військових.

Висновок: на усі заходи своє місце і час. У зонах потенційного ризику появи ДРГ, заходу ворога на ще незаміновані території можна для зменшення потенційної екологічної шкоди використовувати не протипіхотні міни, а альтернативні екологічно безпечні інженерні загородження, електронні сенсорні бар'єри, контроль зон дронами та мобільними групами реагування, але для цих заходів необхідно збільшення особового складу військових та силовиків. Правові засоби обмеження можуть заважати захисникам повноцінно виконувати свій обов'язок, але варто як мінімум залучати екологів при плануванні карт мінування і встановленні мінних полів задля спрощення ефективних і більш безпечних майбутніх заходів з розмінування та інших, передбачених Національною стратегією протимінної діяльності на період до 2033 року [6]. Як максимум пропоную перебудувати самі підходи та стратегію охорони кордонів та лінії зіткнення в Україні на основі принципів екологічної безпеки, поступово відмовившись від застосування протипіхотних мін на тих ділянках, де це можливо. Натомість пропоную створити систему спостережень за потенційно небезпечними ділянками із встановленням спеціальних звукових сенсорів,

електронних бар'єрів, навіть колючого дроту тощо з людським контролем за цією системою, щоб у разі виявлення загроз можна було швидко відправити рій спеціалізованих дронів з метою дорозвідки або знищення небезпеки, а за потреби – і загін охоронців. Перебудована таким чином система безпеки кордонів дозволить Україні і поновити у майбутньому дію Оттавської конвенції, і поділитися своїм досвідом з міжнародною спільнотою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2025 року "Про вихід України з Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення від 18 вересня 1997 року": Указ Президента України №441/2025. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4412025-55505>.

2. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text.

3. Заява МЗС щодо рішення про вихід України з Оттавської конвенції. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-shchodo-rishennya-pro-vihid-ukrayini-z-ottavskoyi-konvenciyi>.

4. Безп'ятчук Ж. Ціна виживання. Чому Україна дозволила протипіхотні міни саме зараз. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1mzzn051x5o>.

5. Про зупинення для України дії Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення: Закон України № 4519-IX від 15 липня 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4519-IX#Text>.

6. Про схвалення Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024 — 2026 роках: розпорядження КМУ № 616-р від 28 червня 2024 р. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-protymynnoi-diialnosti-na-period-do-2033-roku-ta-zatverdzhennia-t280624>.

7. Бредіхіна В. Л. Актуальні напрями еколого-правових наукових досліджень у воєнний та повоєнний періоди. Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Вип.: *Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди* за матеріалами Інтернет конференції (м. Харків, 03 березня 2025 року) / за ред. С. В. Глібка, А. М. Любчич. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2025. С. 68 – 74.

8. Негода Т. Протипіхотні міни: як допоможуть і звідки візьмуться у Сил оборони. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/4010244-protipihotni-mini-ak-dopomozut-i-zvidki-vizmutsa-u-sil-oboroni.html>.

9. Стріжкова А.В. Еколого-правові проблеми внаслідок замінованості земель України. Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Вип.: *Актуальні питання розбудови науково-дослідницької інфраструктури у воєнний та повоєнний періоди* за матеріалами Інтернет конференції (м. Харків, 03 березня 2025 року) / за ред. С. В. Глібка, А. М. Любчич. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2025. С. 75 – 79.

REFERENCES

1. On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine of 29 June 2025 ‘On Ukraine's withdrawal from the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction of 18 September 1997’: Decree of the President of Ukraine No. 441/2025. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4412025-55505> [in Ukrainian].

2. Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text [in Ukrainian].

3. Statement by the Ministry of Foreign Affairs on Ukraine's decision to withdraw from the Ottawa Convention. Retrieved from

<https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-shchodo-rishennya-pro-vihid-ukrayini-z-ottavskoyi-konvenciyi> [in Ukrainian].

4. Bezpyatchuk, Zh. The price of survival. Why Ukraine has allowed anti-personnel mines right now. *BBC News Ukraine*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1mzzn05lx5o> [in Ukrainian].

5. On the suspension of the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction for Ukraine: Law of Ukraine No. 4519-IX Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4519-IX#Text> [in Ukrainian].

6. On the approval of the National Mine Action Strategy for the period until 2033 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2024–2026: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 616-r. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-protymynnoi-diialnosti-na-period-do-2033-roku-ta-zatverdzhennia-t280624> [in Ukrainian].

7. Bredikhina V. L. (2025). Current trends in environmental law research during wartime and post-war periods. Collection of scientific works of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine. Issue: *Current issues of developing scientific and research infrastructure during wartime and post-war periods* based on materials from the Internet conference (Kharkiv, 3 March 2025) / edited by S. V. Glibka, A. M. Lyubchich. – Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy. P. 68 – 74 [in Ukrainian].

8. Negoda T. Anti-personnel mines: how they will help and where they will come from in the Defence Forces. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/4010244-protipihotni-mini-ak-dopomozut-i-zvidki-vizmutsa-u-sil-oboroni.html> [in Ukrainian].

9. Strizhkova A.V. (2025). Environmental and legal problems caused by landmines in Ukraine. Collection of scientific works of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine. Issue: *Current issues of developing scientific and research infrastructure*

during wartime and post-war periods based on materials from the Internet conference (Kharkiv, 3 March 2025) / edited by S. V. Glibka, A. M. Lyubchich. – Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy. P. 75 – 79 [in Ukrainian].